

## **ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. ВИННИЧЕНКА**

***К.Є. Пальшков,***

*кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Одеського державного університету в внутрішніх справах*

У добу національно-визвольних змагань образ істинного революціонера соціалістичного зразка зі властивими йому рисами ідеаліста й романтика уособлював відомий письменник, драматург, поет, філософ, публіцист, громадсько-політичний діяч, державотворець, лідер Української соціал-демократичної робітничої партії, заступник голови УЦР, перший голова і секретар внутрішніх справ уряду УЦР (Генерального Секретаріату), перший голова Директорії Володимир Винниченко.

Соціаліст за покликанням, Винниченко, керуючись принципом соціальної справедливості, одразу став на захист селян, робітників, а також трудової інтелігенції. Саме їхню працю він уважав суспільно корисною й господарсько-продуктивною. У цьому полягала суттєва відмінність поглядів на суспільно-економічну модель українського суспільства Винниченка та Грушевського. Вище вже зазначалося, що Грушевський акцентував увагу на селянстві як найбільш широкій і впливовій спільноті. Натомість Винниченко називав рушієм українського народу всіх людей фізичної праці.

Водночас Винниченко заперечував капіталізм як форму організації господарських відносин, що породжує суспільне розшарування на користь «панів» і «буржуїв». Український діяч абсолютно негативно ставився як до капіталістичної організації суспільства прогресивного західного зразка, так і до менш розвиненого, обтяженого державним впливом російського варіанта. З огляду на це Винниченка можна вважати соціальним утопістом, який не збагнув усієї ролі утримувачів великого капіталу в економіці держави та не уявляв усіх наслідків усунення цього порівняно невеликого, але впливового прошарку населення від участі в суспільно-політичному житті. Варто зауважити, що

такий погляд на суспільство негативно позначився на політичних перспективах Винниченка, оскільки це розуміння відвернуло від нього заможні верстви населення.

Протягом національно-демократичної революції 1917–1921 років громадсько-політичні ідеї Винниченка розвивалися в напрямі вдосконалення федеративних зв'язків України з постреволуційною Росією та розв'язання національного питання. Повністю поділяючи й підтримуючи політичний курс голови УЦРГрушевського, Винниченко тривалий час був активним прибічником права нації на самовизначення та провідником автономно-федеративної концепції втілення державності України в складі демократичної, федеративної Республіки Росії. Федерацію, у складі якої має розвиватись Україна, державний діяч бачив вільною, рівноправною, справедливою, такою, що відповідає меті соціального прогресу, водночас не обмежується «єдинонеділимим мисленням». У такій федерації за Україною має бути збережена самостійна державність, цілковита незалежність, українська мова для всіх владних установ і шкіл, умови для розвитку національної самосвідомості й культури.

Важливим аспектом революційного світогляду Винниченка було розмежування питань відродження нації й реконструкції державності як мети та засобу. Відродження нації як мету діяч асоціював із пробудженням національної гідності, відчуттям потреби в рідних формах власного розвитку, віднаходженням таких форм і розвитком за ними. Державність для Винниченка слугувала лише засобом досягнення цієї мети. Як і Грушевський, до усвідомлення більшовицької загрози Винниченко категорично заперечував самостійний розвиток України, висловлюючи переконання в тому, що український народ також має зробити свій внесок у продовження демократичних перетворень у Російській державі, розпочатих Лютневою революцією.

Від багатьох політичних соратників, зокрема від Грушевського, які вважали першорядними питання національного визволення України, Винниченка відрізняло розуміння одночасного й нагального соціального розкріпачення українського народу. Причому в стратегії політика соціальне вивільнення не поступалося за пріоритетністю національному. Отже, діяч усвідомлював значущість інтересів народу для легітимачії та успіху політики влади.

Унаслідок агресії більшовиків, Винниченко відмовився від намірів федерування з більшовицькою Росією, почав висловлювати нищівну критику стосовно ідеї диктатури пролетаріату, оскільки це не прийнятно для України. За висловом політика, міський пролетаріат не міг панувати над численною сільською спільнотою. Результатом радикальної зміни державотворчої парадигми в бік повної самостійності Винниченка, як і Грушевського, стало проголошення IV Універсалу УЦР. У праці «Заповіт борцям за визволення» Винниченко зазначає: «Ніякі переговори, ніякі хитрощі і натиски керівників КП(б)У не відштовхнули мене від позиції повної самостійності і незалежності Української держави і її Уряду».

Осмислюючи роки революції у своєму основному політичному дослідженні «Відродження нації», Винниченко називає провідну причину поразки національно-визвольних змагань в Україні: «Українська влада і вся керуюча партійна українська демократія розійшлися зі своїми масами, що вона була соціально непослідовна, нерішуча, невиразна і несоціальна».

Крім того, у праці «Заповіт борцям за визволення» політичний діяч дорікає УЦР за відсутність серед її кіл єдності та за брак віри у свій народ: «Одна частина Центральної ради стояла за те, щоб піти назустріч соціально-економічного прагнення його, щоб з гасла «Вільна Україна» зробити гасло «Вільна Україна без хлопа і пана», щоб з'єднати всі прагнення в одне, щоб однобічне визволення розвинути у всебічне. Але друга частина Центральної ради не знайшла в собі ні сили, ні мужності, ні бажання прийняти це гасло...».

Діяльність і творчість Винниченка засвідчують надзвичайно складний і суперечливий світогляд ученого. Наслідки такої особистісної організації ще більше посилювалися тим, що Винниченко не був професійним політиком, звідси впливають його не завжди послідовні дії й рішення. Починаючи зі соціаліста-революціонера, борця за розширення української державності, а згодом й ініціатора повної самостійності України та критика диктатури пролетаріату, згодом Винниченко обстоював користь заснування СРСР, намагався знайти спільну мову з радянською владою.

Перебуваючи на посаді голови Директорії, Винниченко змінював свої міркування в бік ідеї диктатури пролетаріату. Він став підтримувати ідею затвердження в Україні радянської системи влади. За задумом Винниченка, у такий спосіб Директорія

могла позбавити більшовиків ідейного підґрунтя для агітації. Крім того, ради, за переконанням Винниченка, вирізнялися певним рівнем представництва, слугували ефективним інструментом для соціалістичних перетворень (згодом він усвідомив штучну природу радянських рад).

Після еміграції 1919 р. до Австрії зміни в ідейних пріоритетах Винниченка стали очевидними. Заснувавши осередок Комуністичної партії у Відні й засудивши антирадянську діяльність С. Петлюри, який очолив Директорію, Винниченко також публічно заявив про свій перехід на комуністичну платформу. Політик, який нещодавно перебував на вищих щаблях української влади, закликав до утвердження незалежної держави, де не було б місця більшовизму, пропагував рішучу боротьбу проти політичних супротивників незалежної України, радикально еволюціонував у комуністичному напрямі.

При цьому Винниченко засуджував національну політику радянської влади. Державний діяч критикував дискримінаційний підхід більшовиків та їхніх наступників щодо національних прав й інтересів республік. Під час підготовки більшовиками на чолі з В. Леніним підґрунтя для революційних перетворень, їхнього «загравання» із національними меншинами щодо прав націй на самовизначення Винниченко чітко усвідомлював усю кон'юнктурність цієї підступної тактики. «У всій більшовицькій літературі, як до революції, так і під час неї, національне питання трактувалось або з нехиттю, з деякою зневажливою вибачливістю, а то й гидливістю, або ж немов і прихильно й справедливо, але сухо, холодно, казенне. Під час революції з'явилась ніби деяка гарячість тактичного характеру, гарячість полеміки. Більшовикам треба було схилити до себе симпатії національних груп. Отже, як тактичний хід проти своїх ворогів, меншовиків, есерів, Тимчасового Правительства, вони вживали гострої критики позицій цих течій у національному питанні й тим самим підпихали дуже вліво «вплоть до отделения» («Відродження нації»).

Винниченко вважав домінантним принцип національного самовизначення як засадничу ідею федеративного устрою суспільства, що бажає побудувати соціалізм. Усебічний аналіз політичної діяльності та творчого доробку Винниченка засвідчує, що спроби політика налагодити співпрацю з російською владою, які, утім, не дали результатів і призвели до еміграції, були

продиктовані прагненням убезпечити Україну від більшовицького централізму, створити умови для національного розвитку.

Стверджуючи, що «нація без державності є покалічений організм», Винниченко крізь призму років революції знову повертається до боротьби за відновлення самостійності й незалежності України. У праці «Заповіт борцям за визволення» зауважено, що самостійність і незалежність України повинні бути відновлені на ґрунті елементів її радянської державності. За переконанням Винниченка, із таким відновленням Українська держава мала увібрати все позитивне, що було створене до цього. Діях чітко описує організацію політичної влади в такій новопосталій Україні: «Цілковите радикальне знищення всякого національного і політичного поневолення, самостійність України і Демократія».

#### *Література:*

1. Винниченко В. Відродження нації : в 3-х т. К.; Відень : Дзвін, 1990. – Т. I. – 348 с.; Т. II. – 328 с.; Т. III. – 542 с.
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К. : Криниця, 1991. – 128 с.
3. Вівсяна І. Вивчення суспільно-політичних поглядів В. К. Винниченка у курсі «Історія політичної думки в Україні» // Наук. зап. Кіровогр. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Сер.: «Іст. науки». – 2011. – Вип. 14. – С. 70–77.
4. Громадсько-політична діяльність Володимира Винниченка (до 125-річчя від дня народження) / редкол. : Курас І. Ф., Солдатенко В. Ф., Любовець О. М. та ін.]. – К.: ІПіЕНД, 2006. – 280 с.
5. Коваль О. Ф., Капелюшний В. П. Національна еліта в Українській революції 1917–1921 років: інтерпретації вітчизняних та зарубіжних дослідників // Етнічна історія народів Європи. – 2009. – Вип. 30. – С. 23–26.
6. Кязимова Г. Ф. Соціально-економічні питання у формуванні державності України (порівняльний аналіз поглядів М. С. Грушевського та В. К. Винниченка) // Інтелігенція і влада. – 2003. – Вип. 1 – С. 89–97.
7. МIRONENKO О. М. Світоч української державності : політико-правовий аналіз діяльності Центральної ради. К. : Знання, 1995. – 328 с.
8. Міщук М. Винниченко Володимир // Історія політичної думки : навч. енцикл. слов.-довід. / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2014. – С. 123–125.
9. Погорелова І. С. Державотворчі і націєтворчі процеси доби української Центральної ради // Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність. К. : КНЕУ, 2014. – С. 125–151.
10. Скакун О. Ф. Політичні і правові погляди В. Винниченка // Вісн. АПрН України. – 1996. – № 6. – С. 77–88.

11. Солдатенко В. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. К. : Світогляд, 2007. – 621 с.
12. Солдатенко В.Любовець О. Суспільно-політичні альтернативи революційної доби // Вісн. НАН України. – 2011. – № 8. – С. 54–62.